

RESSENYES CRÍTiques I BIBLIOGRAFIA

La conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu a Espanya en l'actualitat

The Conservation and Study of Historical and Educational Heritage in Spain Today

Xavier Motilla Salas
xavier.motilla@uib.es
Universitat de les Illes Balears

Data de recepció de l'original: 16 de novembre de 2010

Data d'acceptació: 22 de desembre de 2010

ABSTRACT

Historical and educational heritage is a current emerging field in the historiography of education. The origins of this emerging field can be traced back to historiographical debate in the field of the history of education that took place during the last two and a half decades of the 20th century. Post-modernist influences and other theories, like post-structuralism and deconstructionism, led to the fragmentation of the aforementioned historical field, with the appearance of specific subject areas that included hitherto forgotten aspects (like educational institutions' internal histories, school-related places and times etc), while also affecting methodological approaches to research work. It is thanks to this emerging historical and educational trend –which we have termed «the new history of school cultures», with its concern for aspects like microhistory, ethnography, hermeneutics and studies of the everyday life of institutions, the internal history of schools etc.– that an interest has been sparked off in restoring, conserving and studying historical and educational heritage. Following the recent publication of Julio Ruiz Berrio *El patrimonio historico-educativo. Su conservación y estudio [Historical and Educational Heritage. Its Conservation and Study]*

(2010), this paper offers a brief review of the main contributions that have been made in this field in Spain, as well as giving an account of the said publication.

KEY WORDS: heritage, the history of education, conservation, studies, seminars, associations, Spain.

RESUM

El patrimoni historicoeducatiu representa actualment una tendència emergent en la historiografia educativa. Cal cercar-ne els orígens en el debat historiogràfic que es produí en el darrer quart del segle passat en la història de l'educació. Les influències del postmodernisme i altres teories, com ara el postestructuralisme i el deconstruccionisme, implicaren una fragmentació de l'objecte de la història, que conduí a l'aparició de diverses temàtiques particulars que abastaren aspectes fins aleshores oblidats i que incidí en els plantejaments metodològics dels treballs d'investigació. És des d'aquesta tendència historicoeducativa emergent, que hom ha anomenat com la nova història de la cultura escolar, que es començà a tenir un interès per la recuperació, la conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu. Arran de la publicació recent de l'obra, coordinada pel professor Julio Ruiz Berrio, *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio* (2010), es repassa breument les principals aportacions que sobre aquest tema s'han produït al nostre país, alhora que es dóna compte de la dita publicació.

PARAULES CLAU: patrimoni, història de l'educació, conservació, estudis, jornades, societats, Espanya.

RESUMEN

El patrimonio histórico-educativo representa en la actualidad una tendencia emergente en la historiografía educativa. Hay que buscar sus orígenes en el debate historiográfico que se produjo en el último cuarto del siglo pasado en la historia de la educación. Las influencias del postmodernismo y otras teorías, como el posestructuralismo y el deconstruccionismo, implicaron una fragmentación del objeto de la historia, que condujo a la aparición de diversas temáticas particulares que abarcaron aspectos hasta entonces olvidados y que incidió en los planteamientos metodológicos de los trabajos de investigación. Es desde esta tendencia histórico-educativa emergente, a la que se

ha denominado como «nueva historia de la cultura escolar», que se empezó a tener un interés por la recuperación, conservación y estudio del patrimonio histórico-educativo. Con motivo de la reciente publicación de la obra, coordinada por el profesor Julio Ruiz Berrio, *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio* (2010), se repasa brevemente las principales aportaciones que al respecto se han producido en nuestro país, al tiempo que se da cuenta de dicha publicación.

PALABRAS CLAVE: patrimonio, historia de la educación, conservación, estudios, jornadas, sociedades, España.

La recent aparició de l'obra coordinada pel professor Julio Ruiz Berrio sobre la conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu,¹ convida a repassar les principals aportacions que de dues dècades ençà s'han realitzat en aquest sentit al nostre país i, alhora, a donar compte de la dita publicació. Hom sap que el patrimoni historicoeducatiu representa, actualment, una tendència emergent en la historiografia educativa, els orígens de la qual caldria cercar-los en el debat historiogràfic que es produí en el darrer quart del segle passat en la història de l'educació. En aquest sentit, les influències del postmodernisme i altres teories, com ara el postestructuralisme i el deconstruccionalisme, implicaren una fragmentació de l'objecte de la història, que conduí a l'aparició de diverses temàtiques particulars que abastaren aspectes fins aleshores oblidats —com la intrahistòria de les institucions educatives, els espais i temps escolars, etc.— i que incidí en els plantejaments metodològics dels treballs d'investigació. És des d'aquesta tendència historicoeducativa emergent, que hom ha anomenat la «nova història de la cultura escolar» —que s'ha preocupat per enfocaments com la microhistòria, l'etnografia i l'hermenèutica, i per estudiar la vida quotidiana de les institucions, la intrahistòria de les escoles, etc.— que es començà a tenir un interès per la recuperació, la conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu, i com a conseqüència, per la museologia i la museografia educativa.² En aquest sentit, a Espanya, a les darreries dels anys

¹ RUIZ BERRIO, Julio [ed.]. *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío [Memoria y Crítica de la Educación, 20], 2010, 361 pàg.

² CARREÑO, Miryam. «Museología y museografía de la educación», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.]. *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 91-110.

vuitanta del segle passat, se succeïren diverses exposicions de materials didàctics i manuals escolars, organitzades per historiadors de l'educació i docents, bé des dels departaments de pedagogia de diverses universitats, bé per iniciatives particulars. Fou també en aquests anys que es començaren a crear alguns museus, en paral·lel al desenvolupament de la «nova museologia», com ara el Museo Pedagógico La Escuela de Ayer, inicialment dirigit per Rafael Jiménez, o el Museo del Niño, dirigit per Juan Peralta, ambdós endegats el 1987, a Osca i Albacete, respectivament —i que, tant l'un com l'altre, han donat peu a la creació d'importants museus provincials: el primer esdevingué el Museo Pedagógico de Aragón,³ actualment sota la direcció de Víctor M. Juan, i el segon, el Museo del Niño y Centro de Documentación Histórica de la Escuela.⁴ Així mateix, entre les darreries dels anys vuitanta i la dècada dels noranta del segle passat es gestaren i crearen altres museus com ara el Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío, de la Universitat Complutense, que si bé es començà a constituir a les darreries dels vuitanta, es creà definitivament el 1990,⁵ o l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears (AMEIB), que s'endegà el curs 1995-1996, tot i que no es creà oficialment i se'n regulà el funcionament fins a l'any 2001 (Decret 107/2001, de 3 d'agost). De fet, l'interès que anava adquirint el museisme educatiu entre els professionals de la història de l'educació al nostre país es va fer patent amb l'organització del I Foro Ibérico de Museísmo Pedagógico, celebrat a Santiago de Compostel·la, l'any 2001, o de la I Trobada de Museus i Historiadors de l'Educació, celebrada a Palma el 2002, com també del XII Coloquio Nacional de Historia de la Educación, celebrat a Burgos, el 2003, amb el tema «Etnohistoria de la escuela», en què es dedicà una secció específica a la museologia de l'educació. L'assentament definitiu d'una línia d'investigació al voltant del patrimoni historicoeducatiu i la museologia i museografia de l'educació es concretaria, aquell mateix any,

³ JUAN BORROY, Víctor M. «El Museo Pedagógico de Aragón. Virutas de un proyecto», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.]. *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 211-217. Web del Museo Pedagógico de Aragón: <<http://www.museopedagogicodearagon.com/>> [accés 16 de novembre de 2010].

⁴ PERALTA, Juan. «El Museo del Niño. Museo pedagógico y de la infancia de Castilla-La Mancha, Albacete», *Boletín Informativo de la Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico-Educativo* [Madrid], núm. 2 (2007), pàg. 95-104. Web del Museo del Niño y Centro de Documentación Histórica de la Escuela: <<http://www.museodelnino.es/principal/principal.htm>> [accés 16 de novembre de 2010].

⁵ COLMENAR ORZAES, Carmen. «El Museo de Historia de la Educación “Manuel Bartolomé Cossío”», RUIZ BERRIO, Julio [ed.]. *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación «Manuel B. Cossío» [Memoria y Crítica de la Educación, 20], 2010, pàg. 339-361.

amb la creació de la Societat Espanyola per a l'Estudi del Patrimoni Historico-educatiu (SEPHÉ), presidida des de llur creació i fins a l'actualitat per un dels pioners, en aquest sentit, al nostre país, el professor Julio Ruiz Berrio. També el 2004 s'inauguraria, sota la direcció del professor Vicente Peña Saavedra, el Museo Pedagógico de Galicia (MUPEGA), centre de recuperació, estudi i difusió del patrimoni educatiu gallec.⁶ Un any més tard es crearia el Centro Internacional de la Cultura Escolar (CEINCE), a Berlanga de Duero, Soria, sota la direcció del professor Agustín Escolano Benito, el qual des de l'inici s'estructurà al voltant de tres eixos o àrees: a) cultura escolar i societat del coneixement, b) memòria de l'escola i patrimoni educatiu, i c) manualística i documentació educativa.⁷ Per aquestes mateixes dates es creà també el Centro de Recursos, Interpretación y Estudios de la Escuela (CRIEME), a Polanco, a instàncies de Juan González Ruiz, amb l'objectiu d'esdevenir un centre educatiu inserit en la xarxa de centres escolars de la Comunitat de Cantàbria.⁸ Una expansió del museisme educatiu que ha anat augmentant els darrers anys, ja que es calcula que en l'actualitat hi pot haver a l'Estat espanyol al voltant d'una vintena o trentena de museus d'educació o escolars.⁹

Tanmateix, a més de la creació en aquests anys de diversos museus i centres dedicats a la recuperació, la conservació i l'estudi del patrimoni historico-educatiu, com els suara esmentats, resultaren clau, també, diverses activitats

⁶ PEÑA SAAVEDRA, Vicente. «Museo pedagógico de Galicia», *Boletín Informativo de la Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico-educativo* [Madrid], núm. 1 (2006), pàg. 69-81. Web: <<http://www.edu.xunta.es/mupegal/pub/principal/amosaPaxina.do?idioma=GA&cid=1>> [accés 16 de novembre de 2010].

⁷ ESCOLANO BENITO, Agustín. «El Centro Internacional de la Cultura Escolar como Centro de Memoria», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.], *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 233-242. Web del Centro Internacional de la Cultura Escolar: <<http://www.ceince.eu/main.php?id=1>> [accés 16 de novembre de 2010].

⁸ Car, segons el fundador i director del CRIEME, l'escola és la font fonamental de la qual es nodreix el Centre i, alhora, és el destinatari principal i primer de l'acció del centre. Vegeu: GONZÁLEZ RUIZ, Juan. «El Centro de Recursos, Interpretación y Estudios de la Escuela de Cantàbria», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.], *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 219-232. Web del Centro de Recursos, Interpretación y Estudios de la Escuela de Cantàbria: <<http://www.muesca.es/>> [accés 16 de novembre de 2010].

⁹ CARREÑO, Miryam. «Museología y museografía de la educación», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.], *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 106, i RUIZ BERRIO, Julio. «Hacia un museo virtual de educación diferente: El "Manuel Bartolomé Cossío"», COLLELDEMONT, Eulàlia; PADRÓS, Núria; CARRILLO, Isabel [coord.], *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Vic: Universitat de Vic, MUVIP, Càtedra UNESCO - Dones, desenvolupament i cultures, 2010, pàg. 206.

científiques que afavoriren la consolidació de la ciència museística en educació a Espanya, com ara la ja esmentada I Trobada de Museus i Historiadors de l'Educació, celebrada a Palma el 2002, i, especialment, la celebració de jornades científiques organitzades per la SEPHE, el 2005, al MUPEGA, el 2007, al CEINCE, el 2008, al Museo Pedagógico de Aragón, i les darreres, el 2010, a la Universitat de Vic-MUVIP, que han donat lloc a la publicació de treballs i aportacions diverses d'interès, tant des de la perspectiva museològica com museogràfica de l'educació, en els respectius volums d'actes;¹⁰ tasca a la qual també s'ha contribuït des de la Societat Espanyola d'Història de l'Educació (SEDHE), amb l'organització d'un seminari específic sobre el patrimoni historicoeducatiu i l'ensenyament de la història de l'educació, celebrat el març de 2009 al CEINCE, les aportacions del qual foren publicades a *Cuadernos de Historia de la Educación*, núm. 6.¹¹ Finalment, tot i que no se n'hagin publicat a dia d'avui les contribucions presentades, també cal destacar el recentment celebrat II Fòrum Ibèric de Museologia da Educação (Viana do Castelo, 2010), que donà continuïtat al I Foro Ibèric de Museísmo Pedagógico, que se celebrà a Santiago de Compostel·la, nou anys abans, com s'ha dit.¹² Important també ha estat en el procés de divulgació i d'informació d'activitats de museologia de l'educació —congressos, seminaris i jornades, exposicions escolars i pedagògiques, etc.— el *Boletín Informativo de la Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico-educativo*, el primer número del qual aparegué el gener de 2006, i de llavors ençà, amb una periodicitat anual, se n'han publicat fins a cinc números.¹³ També s'han de destacar, en la consolidació de la ciència museística en educació a Espanya, a més de la celebració de les jornades científiques, els seminaris, i les publicacions específiques, suara

¹⁰ Vegeu: ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.]. *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007; JUAN BORROY, Víctor M. [ed.]. *Museos pedagógicos. La memoria recuperada*. Osca: Gobierno de Aragón, Departamento de Educación, Cultura y Deporte, Museo Pedagógico de Aragón, 2008; i COLLELDEMONT, Eulàlia; PADRÓS, Núria; CARRILLO, Isabel [coord.]. *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Vic: Universitat de Vic, MUVIP, Càtedra UNESCO - Dones, desenvolupament i cultures, 2010.

¹¹ DD. AA. «El Patrimonio Histórico-Educativo y la enseñanza de la Historia de la Educación», *Cuadernos de Historia de la Educación*, núm. 6. Múrcia: Sociedad Española de Historia de la Educación, 2009. Es recullen les diverses aportacions, en forma de ponències, que es feren al seminari, com també les conclusions se n'extragueren.

¹² PEÑA SAAVEDRA, Vicente [coord.]. *I Foro Ibèric de Museísmo Pedagógico. O museísmo pedagógico en España e Portugal: itinerarios, experiencias e perspectivas*. Actas. Santiago de Compostel·la: MUPEGA, 2003.

¹³ Els diversos números del *Boletín Informativo de la Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico-educativo* poden consultar-se a la xarxa a la web de la SEPHE: <<http://institucional.us.es/paginaseph/>> [accés 16 de novembre de 2010].

esmentades, els diversos projectes d'investigació que s'han desenvolupat, amb el suport del Ministeri d'Educació, centrats en la recuperació, la conservació, l'estudi, l'exposició i la difusió del patrimoni historicoeducatiu, com ara el projecte de R+D+I «La creación de un Museo Pedagógico Andaluz», concedit el 2004 a un equip format per professors i investigadors de diverses universitats andaluses, gestionat i dirigit des de la Universitat de Sevilla per M. Nieves Gómez García,¹⁴ els projectes de R+D+I intitulats «La cultura material de las instituciones educativas en la España del siglo xx: arquitectura y mobiliario escolares y material científico-pedagógico», concedit el 2004, i «El patrimonio cultural de las instituciones educativas en la España Contemporánea (siglos XIX-XX)», concedit el 2007 a un equip de professors de la Universitat de Múrcia, sota la direcció d'Antonio Viñao, que han donat peu a la creació del Museo Virtual de Historia de la Educación (MUVHE),¹⁵ el també projecte de R+D+I titulat «Creación de un museo virtual de etnografía escolar de la España contemporánea», concedit el 2005 a un equip d'investigadors de la Universitat Complutense, dirigit per J. Ruiz Berrio, que es concretà amb la creació del Museo Virtual de Educación Manuel B. Cossío,¹⁶ que nasqué en complicitat amb el Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío, però amb la voluntat i l'objectiu d'ajudar a incorporar l'estudi dels objectes escolars en l'aprenentatge de la història de l'educació dels alumnes de la Facultat d'Educació de la Universitat Complutense, i que ha acabat per esdevenir un «museu de museus» —ja que, a més dels fons digitalitzats del dit museu, amb el qual neix emparentat, també es poden trobar a la seva col·lecció virtual altres col·leccions elaborades amb cessions de les representacions digitals dels béns patrimonials propietat de diferents museus i institucions patrimonials—, o el recent projecte de R+D+I «Cambios y continuidades en educación a través de la imagen: una mirada distinta sobre el proceso de renovación educativa. El caso de Baleares (1900-1939)», concedit el 2007 a un equip interdisciplinari

¹⁴ GUICHOT, Virginia; NÚÑEZ, Marina; REBOLLO, M. José; TRIGUEROS, Guadalupe. «El Museo Pedagógico Andaluz. Problemas y perspectivas de futuro», ESCOLANO BENITO, Agustín [ed.]. *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007, pàg. 243-257. Web: <<http://www.museopedagogicoandaluz.com/>> [accés 16 de novembre de 2010].

¹⁵ Web: <<http://www.um.es/muvhe/user/index.php>> [accés 16 de novembre de 2010].

¹⁶ RUIZ BERRIO, Julio. «Hacia un museo virtual de educación diferente: El “Manuel Bartolomé Cossío”», COLLELDEMONT, Eulàlia; PADRÓS, Núria; CARRILLO, Isabel [coord.]. *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Vic: Universitat de Vic, MUVIP, Càtedra UNESCO - Dones, desenvolupament i cultures, 2010, pàg. 204-210. Web del Museo Virtual de Educación Manuel Bartolomé Cossío: <<http://mccossio.hst.ucm.es/museoeducacion/index.html>> [accés 16 de novembre de 2010].

de professors i investigadors de la Universitat de les Illes Balears, sota la direcció de Francesca Comas, amb la finalitat de recuperar, estudiar i difondre el patrimoni fotogràfic historicoeducatiu de les Illes Balears, en el període indicat, un dels fruits del qual ha estat la creació d'un entorn virtual amb diverses exposicions del patrimoni fotogràfic educatiu de les Illes i la publicació d'un monogràfic amb interessants aportacions d'àmbit nacional i internacional al voltant del patrimoni fotogràfic i la història de l'educació,¹⁷ com també d'altres projectes també recents, com els suara esmentats, que s'han finançat des de les administracions autonòmiques i provincials, dels quals en són un bon exemple, d'una banda, el projecte de R+D per a la creació d'un Museo Didáctico Virtual del Patrimonio Histórico-Educactivo Andaluz, atorgat al grup de professors i investigadors liderats per M. Nieves Gómez García, que amb anterioritat ja havien projectat la creació d'un Museo Pedagógico Andaluz, en el marc d'un projecte de R+D+I del Pla nacional, com s'ha dit, com també el projecte desenvolupat des de la Universitat de Vic per un equip de professors sota la direcció d'Eulàlia Collelldemont, l'origen del qual fou la creació d'un museu virtual que permetés gestionar el patrimoni educatiu i pedagògic del territori, que es concretà en la creació del Museu Universitari Virtual de Pedagogia (MUVIP),¹⁸ o el desenvolupat pels professors de la Universitat de València M. Carmen Agulló i Andrés Payà, «Recuperación, estudio y difusión mediante las TICs del patrimonio histórico-educativo valenciano», que donà peu a la creació d'una plataforma digital, concebuda com un espai d'aprenentatge virtual, del patrimoni educatiu valencià.¹⁹

¹⁷ Pel que fa al monogràfic esmentat, coordinat per Francesca Comas Rubí, i que compta amb aportacions de Bernardo Riego Amézaga, Antonio Rodríguez de las Heras, Isabel Argerich, Catalina Aguiló Ribas, Maria-Josep Mulet Gutiérrez i Paula Pinya Llinàs, Marc Depaepe i Frank Simon, Sjaak Braster, Ian Grosvenor, Maria del Mar del Pozo Andrés i Teresa Rabazas Romero, i Francesca Comas, Miquel March i Bernat Sureda, vegeu: *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació* [Barcelona], núm. 15 (gener-juny de 2010), pàg. 9-226. Així mateix, la web de l'entorn virtual, en construcció, és: <<http://www.uib.es/depart/dpde/theducacio/imatge/cat>> [accés 16 de novembre de 2010].

¹⁸ COLLELDEMONT PUJADES, Eulàlia «Los museos virtuales de educación en España», RUIZ BERRIO, Julio [ed.]. *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío [Memoria y Crítica de la Educación, 20], 2010, pàg. 275-293. El Museu Universitari Virtual de Pedagogia (MUVIP) nasqué a partir d'un projecte col·lectiu de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, vinculat al Grup de Recerca Educativa. El MUVIP nasqué amb la voluntat de crear un espai de referència patrimonial en el territori a l'entorn del fenomen educatiu i de potenciar un espai de discussió per a les noves formes educatives, idees i teories. Web del Museu Universitari Virtual de Pedagogia: <<http://www.uvic.cat/muvip>> [accés 16 de novembre de 2010].

¹⁹ PAYÀ RICO, Andrés. «El patrimonio educativo valenciano en la red. Un espacio virtual de aprendizaje para la historia de la educación», COLLELDEMONT, Eulàlia; PADRÓS, Núria; CARRILLO, Isabel [coord.]. *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Vic: Universitat de Vic, MUVIP, Càtedra UNESCO - Dones,

Sigui com vulgui, un dels pioners a destacar la importància de la conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu al nostre país, que analitzà les diverses experiències europees de museus educatius i que n'establí una tipologia, a més d'assentar a partir de les seves diverses contribucions científiques les bases teòriques de la museologia de l'educació —historiant la institució museística en l'àmbit pedagògic, com també perfilant els diferents tipus de museus pedagògics a Espanya—, el professor Julio Ruiz Berrio, recentment ha coordinat una obra l'objectiu de la qual no és altre que, tal com afirma l'autor a la introducció, «contribuir al estudio y conservación del patrimonio histórico-educativo en general, y de un modo particular del iberoamericano», ahora que: «servir de manual de uso para los más jóvenes, de curso de actualización para los menos jóvenes, de provocador de nuevas ideas y diseños para los expertos, y sobre todo, de estímulo para que los estudiantes universitarios aumenten su interés por la importancia del patrimonio histórico-educativo, que, en último término, forma parte del patrimonio histórico cultural».²⁰ L'obra, *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio* (Madrid, Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío, 2010), que representa una fita més en la consolidació de la museologia i la museografia de l'educació i en el patrimoni historicoeducatiu com a línia d'investigació de la historiografia educativa en el nostre país, aplega diverses aportacions, fins a catorze, dels principals especialistes espanyols en aquesta temàtica, majoritàriament aglutinats al voltant del Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío i de la Societat Espanyola per a l'Estudi del Patrimoni Historicoeducatiu (SEPHE). Primerament, en un bloc temàtic que es podria considerar com a conceptual, es presta atenció a allò que hauria de ser l'etnografia escolar, a través del capítol que hi dedica David Reyes García, es realitza una consideració actual sobre els objectes escolars i els museus, a cura de Francisco Canes Garrido, i es presta atenció al patrimoni educatiu immaterial, a llur recuperació i conservació, amb una contribució de Cristina Yanes Cabrera, i a la memòria i la història de l'educació, a través de l'aportació realitzada per Miryam Carreño. Seguidament, en un segon bloc temàtic al voltant d'alguns aspectes dels museus d'educació, d'una banda, Julio Ruiz

desenvolupament i cultures, 2010, pàg. 131-141. La web de l'esmentada plataforma digital, és: <<http://www.patrimonieducatiuvalencia.com>> [accés 16 de novembre de 2010].

²⁰ RUIZ BERRIO, Julio. «Introducción», RUIZ BERRIO, Julio [ed.]. *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío [Memoria y Crítica de la Educación, 20], 2010, pàg.11-12.

Berrio analitza el paper dels museus educatius en la investigació de la història de l'educació i, de l'altra, Pablo Álvarez Domínguez analitza el nou concepte dels museus d'educació, aportant idees i suggeriments sobre la línia cap a on s'ha de tendir. Així mateix, en un tercer bloc temàtic, que tracta del patrimoni historicoeducatiu, Teresa Rabazas Romero i Sara Ramos Zamora donen compte de la museologia i la museografia de l'educació a Espanya, Encarnación Martínez Alfaro, de la riquesa patrimonial dels instituts històrics i dels treballs i investigacions que sobre aquests s'han realitzat, Juan González Ruiz, del ric patrimoni historicoeducatiu de moltes escoles i del paper que en la seva conservació i en el seu estudi es pot fer des de la inspecció educativa, a més de suggerir-se, també, actuacions prioritàries per a la conservació del patrimoni històric de les institucions educatives al capítol elaborat per Carmen Rodríguez Romero. D'altra banda, en un quart bloc temàtic, Eulàlia Collelldemont Pujades dóna compte dels museus virtuals de l'educació a Espanya, i Gabriela Ossenbach Sauter i Miguel Somoza Rodríguez parlen de la funció d'aquests museus virtuals en l'ensenyament de la història de l'educació. Finalment, l'obra es clou fent referència a dos museus presencials concrets, el Museo de las Escuelas, a Buenos Aires, i el Museo de Historia de la Educación Manuel Bartolomé Cossío, de la Universitat Complutense, a Madrid, treballs elaborats, respectivament, per María Cristina Linares i Carmen Colmenar Orzaes. Un conjunt important d'aportacions al voltant de la conservació i l'estudi del patrimoni historicoeducatiu, que representa una fita més en la correcció de l'abandonament del patrimoni historicoeducatiu material i intangible, i en la consolidació de la museologia i la museografia de l'educació, en què des de fa ja dues dècades es treballa al nostre país, principalment a partir de l'esforç i la tasca investigadora i de recuperació duta a terme pels equips de professors i investigadors, i per centres, museus i entitats patrimonials historicoeducatius, associats i aglutinats al voltant de la Societat Espanyola per a l'Estudi del Patrimoni Historicoeducatiu (SEPHE).